

DE KORAN

UIT HET ARABISCH VERTAALD DOOR PROF.DR.J.H.KRAMERS BE-
WERKT DOOR DRS.ASAD JABER EN DR.JOHANNES J.G.JANSEN

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS AMSTERDAM · ANTWERPEN

ACHTTIENDE, HERZIENE DRUK

Gezet in Adobe Minion
Opmaak en zetwerk Medema, Vaassen

© 1992, 1997, 2003
B V Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt, door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op enige andere wijze, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de
B V Uitgeverij De Arbeiderspers, Singel 262, Amsterdam.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print,
photoprint, microfilm or any other means, without written
permission from B V Uitgeverij De Arbeiderspers, Singel 262,
Amsterdam.*

ISBN 90 295 0003 4
NUGI 634

INLEIDING

De Koran is een moeilijk boek. Vertalingen van de Koran zijn evenmin makkelijk. Deze Nederlandse Koranvertaling van de hand van prof. dr. J.H. Kramers (1891-1951) is niet alleen moeilijk omdat het een vertaling betreft van een van de moeilijkste boeken die er bestaan, maar ook vanwege het bijzondere Nederlands dat is gebruikt.

Kramers is er bij zijn vertaling van uitgegaan dat de Koran niet gesteld is in zoute-loze, vlakke en alledaagse taal. De Korantekst wil heel nadrukkelijk gesteld zijn in de taal van God en de engelen, niet in de taal van de mensen. Daarom heeft Kramers geprobeerd een bevreedend taaleigen te ontwerpen dat bij de Nederlandstalige lezer zou oproepen wat de tijdgenoten van Mohammed, de apostel van de islam, moeten hebben gevoeld toen zij voor het eerst de Korantekst hebben horen voordragen.

Tijdens het leven van Mohammed (570-632) waren veel van de woorden en ideeën in de tekst van de Koran voor grote groepen van de toehoorders van Mohammed nieuw en onbekend. Wat bedoelde de Korantekst bijvoorbeeld als er werd gesproken over 'genotengevers'? Wie zich met de islam bezighoudt, weet meestal wel dat met die term, in het Arabisch *mushrikūn*, polytheïsten worden bedoeld. Kramers heeft voor het

koranische woord *mushrikūn* de term 'genotengevers' geconstrueerd om te proberen bij de lezer dezelfde verbazing op te roepen die, volgens hem, de tijdgenoten van Mohammed beving door het woord *mushrikūn*, een woord dat suggereert dat er ten aanzien van de Ene God, Schepper van Hemel en Aarde, sprake is van het aanstellen van een *sharīk*, 'genoot', 'vennoot', 'partner', 'maat' in een maatschap - en de hoofdboodschap van Mohammed en de Koran is nu juist dat er maar Eén God is, naast Wie er geen andere goden zijn.

Zo vertaalt Kramers, wanneer in de Koran het Arabische woord *Qur'ān* wordt gebruikt, dit woord met 'Oplezing' - een woord dat in het Nederlands direct begrijpelijk is vanwege de band met het werkwoord oplezen, zoals ook in het Arabisch destijds het woord *Qur'ān* direct begrijpelijk moet zijn geweest vanwege de band met het werkwoord *qara'a*, dat 'reciteren, voordragen' betekent en dat zich in het moderne standaard-Arabisch heeft ontwikkeld tot het gewone woord voor lezen.

Alleen al vanwege zulk excentriek taalgebruik kan de Koranvertaling van Kramers soms vreemd lijken voor de Lezer, die niet alleen overvallen wordt door gedachten die deels nieuw en anders zijn, maar die ook geschokt en hopelijk geboeid wordt door

bijzondere woorden die (deels) nieuw zijn.

Uiteraard is het bij het vertalen van de Koran ook mogelijk een andere weg te gaan en te kiezen voor de Nederlandse termen die weergeven hoe een moderne moslim in de twintigste eeuw de Koran verstaat. Wie voor die lijn kiest, zou *mushrikūn* waarschijnlijk met de prozaïsche theologeterm 'polytheïsten' moeten vertalen en *shurakā*, het meervoud van *sharīk*, als 'afgoden' in plaats van als 'genoten'.

De vertaling van Kramers, inmiddels meer dan veertig jaar in het Nederlandse taalgebied wijd en zijd in gebruik, heeft niet voor die prozaïsche oplossing gekozen. Dat is de kracht van deze monumentale Koranvertaling, waarvan niet zonder reden al meer dan 50 000 exemplaren zijn verkocht.

DE KORAN EN DE ISLAM

Kennis van de Koran, het heilige boek van de islam, is niet hetzelfde als kennis van de islam. Evenmin is kennis van de Bijbel hetzelfde als kennis van het christendom. Ook wie alles van de Bijbel weet, weet nog weinig over kerkenraden en bisschoppen, zondagsrust en eucharistie, toga's en celibaat, berijmde psalmen en gregoriaans. Hetzelfde geldt voor de Koran: de islam bestaat sinds de afsluiting van de Koran al bijna 1400 jaar.

Over de controversen die zich in die periode onder de moslims hebben voorgedaan, is in de Koran uiteraard niets te vinden. In de eerste eeuwen van de islam heeft zich een aantal burgeroorlogen afgespeeld die meestal gevoerd werden over de politieke vraag 'Wie moet er Khalief worden, wie is de

ware leider van de moslimse gemeenschap?'. Na verloop van tijd heeft het Khalifaat zijn religieuze gezag grotendeels verloren aan de zogenoemde '*Ulamā*',* de godsdienstleraren van de islam. Ten slotte is het Khalifaat zelfs geheel verdwenen.

Het spreekt vanzelf dat de met deze oorlogen en conzichten gepaard gaande godsdienstige discussies grote invloed hebben gehad op de islam zoals die zich uiteindelijk heeft uitgekristalliseerd. Wie de islam wil leren kennen, heeft daarom niet genoeg aan de Koran en zal zich tot moslims zelf moeten wenden. Ook zijn er in het Nederlands enige 'Inleidingen tot de islam' beschikbaar (zie bibliografie) die een niet-moslimse lezer misschien enigszins zullen kunnen voorbereiden.

De Koran speelt een grote rol in de islam. De islamitische wet eist dat een moslim vijfmaal per dag een korte rituele gebedsoefening verricht, de zogeheten *ṣalāt*. Het reciteren van een (desnoods klein) gedeelte van de Koran is een verplicht onderdeel van die *ṣalāt*. Zonder zulk Koranreciet is de *ṣalāt* niet geldig. Dit betekent dat moslims die hun plicht tot het verrichten van de *ṣalāt* vervullen, in hun dagelijks leven vele malen met Koranfragmenten worden geconfronteerd.

Ook geldt de Koran als de belangrijkste en eerste 'wortel' (in het Arabisch: *aṣl*) van de islamitische wet (in het Arabisch: *Sharī'a*). De andere drie 'wortels' van de wet zijn het 'voorbeeld' van de apostel Mohammed, redeneringen bij 'analogie', en de 'overeenstemming' van de moslimse gemeente.

In de praktijk is de 'overeenstemming' de belangrijkste theoretische basis van de

* In het Nederlands worden de '*ulamā*' meestal 'imāms' genoemd. *Imām* betekent in feite 'voorganger', in het bijzonder bij het gebed. Het woord '*ulamā*' is een meervoud van '*ālim*', dat 'geleerde' betekent.

wet geworden, want wanneer moslims het erover eens zijn dat een bepaald voorschrift door God gewild is, en deel uitmaakt van het stelsel van verboden en geboden dat bekend staat als de Shari'a, dan is het in de praktijk verder overbodig na te zoeken wat de Koran zelf over die kwestie te zeggen heeft. De vroeger veel gehoorde uitdrukking 'koranisch recht' is dan ook eigenlijk onjuist. Juristen spreken nog wel van 'mohammedaans recht'. De beste term is 'islamitisch recht'. De Koran is een van de bronnen van dat islamitische recht.

De theologen van de islam hebben de Koran een centrale plaats in het dogmatische gebouw van de islam gegeven. Zoals in het Christendom Jezus van Nazareth veelal beschouwd wordt als volledig God en volledig mens, het raakpunt van hemel en aarde, zo beschouwen moslims de Koran als een boek dat weliswaar in deze wereld is ingedaald, en in gedrukte en geschreven vorm op aarde aanwezig is, maar dat tegelijkertijd geheel goddelijk is.

Moslims geloven dat de Koran het letterlijke, ongeschapen woord van God is, op dezelfde manier waarop christelijke theologen geloven dat Jezus de ongeschapen Zoon van God is. In beide gevallen impliceert de term Ongeschapenheid dat de Koran, dan wel Jezus, een onlosmakelijk deel van God zelf is, niet op een bepaald punt in de tijd geschapen, maar steeds aanwezig, zelfs voor het begin van de schepping van de tijd zelf. Vandaag de dag spreken zulke dogmatische bespiegelingen minder aan, maar ook de meest ongodsdienstige westerling begrijpt wel dat met het begrip Ongeschapenheid een

ongewone graad van goddelijkheid bedoeld wordt. In de praktijk leiden de moslimse opvattingen over de buitengewone heiligheid van de Koran er bijvoorbeeld toe dat een goede moslim voor hij een Koranexemplaar aanraakt of een Koranvers reciteert, een staal van rituele reinheid aanneemt. Net zoals in het traditionele katholieke systeem een gewijde hostie niet op de grond mag vallen, mag ook een Koranexemplaar niet op de (onreine) grond liggen, gescheurd worden, enzovoort.

Zoals Jezus van Nazareth voor christenen het 'vlees geworden' woord van God is, zo is een exemplaar van de Arabischtalige Koran voor moslims het 'papier geworden' Woord van God. Elke aanval op de waarachtigheid en waarheidsgetrouwheid van de Koran wordt door moslims dan ook hoog opgenomen. De juistheid van de leerstellingen van de islam (Laatste Oordeel, Hemels Paradijs, Hellevuur, enzovoort) wordt immers in laatste instantie gegarandeerd door het goddelijke karakter van de Koran.

Wanneer aan het goddelijke karakter van de Korantekst afbreuk zou worden gedaan, zo menen veel moslims, wordt ook afbreuk gedaan aan het geloof in het leven na de dood, ja, zelfs het eeuwigdurend heil van de gelovige in het hiernamaals komt op het spel te staan.

Dit heeft tot gevolg dat moslims uiterst argwanend zijn ten opzichte van westers historisch-kritisch onderzoek van de Korantekst. Hoewel er binnen de moslimse gemeenschap zelf wel uitgebreid gediscussieerd kan worden (en wordt) over de ware betekenis van passages uit de Koran, kan er binnen de

moslimse gemeenschap niet vrij gediscussieerd worden over de vraag of de Koran nu wel of niet het directe aan Mohammed geopenbaarde Woord van God is.

HET ARABISCH SCHIEREILAND VÓÓR DE ISLAM

In de jaren die voorafgingen aan het optreden van Mohammed moet ook binnen het Arabisch schiereiland de invloed van de grote mogendheden van die dagen voelbaar zijn geweest. Ten noorden van het Arabisch schiereiland bevond zich allereerst het Byzantijnse Rijk. Egypte en Syrië waren provincies van het (christelijke) Griekstalige Byzantijnse Keizerrijk, dat zijn centrum in Constantinopel had. Het Tweestromenland van Mesopotamië en het gebied ten oosten daarvan maakten daarentegen deel uit van het Perzische Sassanidenrijk, met zijn centrum in Ctesifon, niet ver van het huidige Bagdad.

Zowel de Perzen als de Grieken hadden nederzettingen in, althans rond, het Arabisch schiereiland. Er zijn zelfs berichten over Griekse schepen in de Rode Zee ter hoogte van Mekka: toen de Mekkanen de Ka'ba, de Heilige Kubus in Mekka, herbouwden, kort voor het jaar 622, maakten ze volgens de overlevering gebruik van het hout van een Grieks schip dat bij het haventje van Mekka, Shu'ayba, was gestrand.

Ten zuiden van het Arabisch schiereiland bevond zich het eveneens christelijke Ethiopische Rijk. Omstreeks 570 heeft er, zo wil de moslimse overlevering, zelfs een (mislukte) veldtocht tegen het toen nog heidense Mekka plaatsgevonden waarbij de Ethiopische

veldheer Abraha met een leger waarin zich olifanten bevonden, het Arabisch schiereiland was binnengetrokken. De tekst van sūra 105, de sūra van de Olifant, zou naar deze gebeurtenissen verwijzen. Het uiterste zuiden van het schiereiland werd zelfs direct door een Ethiopische gouverneur bestuurd.

In de beleving van de antieke bewoners van de Arabische woestijn waren vooral het gehelleniseerde Groot-Syrië en Egypte welvarende, rijke en begerenswaardige landstreken. In de loop van de zevende eeuw hebben de vroege moslims deze gebieden dan ook veroverd.

HET ONTSTAAN VAN DE ISLAM

In de negentiende eeuw ontdekte de geleerde wereld dat de vroegste geschiedenis van het Christendom toch eigenlijk in nevelen was gehuld, en dat de tekst van het Nieuwe Testament als historische bron te kort schoot. Desalniettemin bleef men ten aanzien van de islam nog geruime tijd van mening dat deze godsdienst geboren was 'in het volle licht der geschiedenis'.

Tegenwoordig zijn de godsdiensthistorici veel voorzichtiger geworden. Ook over de vroegste geschiedenis van de islam is in feite weinig met zekerheid te zeggen. De ontstaansgeschiedenis van eigenlijk alle godsdiensten, zo begint meer en meer duidelijk te worden, is ondanks alle vrome verhalen daarover grotendeels in nevelen gehuld.

Er bestaat een uitgebreide moslimse overlevering over de vroegste geschiedenis van de islam, maar die overlevering is – althans in de ogen van moderne historici – vaak

innerlijk tegenstrijdig. De door de moslimse traditie overgeleverde verhalen zijn vooral stichtelijk, willen de toehoorder overtuigen van het goddelijke karakter van de islam, en bevatten niet het soort gegevens (controleerbare data en plaatsnamen) waar moderne historici naar zoeken.

Tot voor kort waren westerse historici het erover eens dat de stad Mekka, waarin Mohammed omstreeks het jaar 610 zijn optreden als profeet begon, het centrum was van een handelsrepubliek. Nader onderzoek heeft echter aangetoond dat het bestaan van deze 'Mekkaanse handelsrepubliek' niet of nauwelijks met harde feiten kan worden gestaafd.

Dit is van belang omdat het ontstaan van de islam door deze historici gezien werd als een antwoord op de ineenstorting van de pre-islamitische Arabische religie. Deze ineenstorting zou het gevolg zijn geweest van de sociale en economische spanningen en malaise die werden opgeroepen door de conzichten tussen de moraal van de vertegenwoordigers van deze handelsrepubliek en de traditionele godsdienstige waarden van de Arabische pre-islamitische bedoeïenen.

De nadruk die de Koran bijvoorbeeld legt op de zorg voor weduwen en wezen, en de armen in het algemeen, werd wel gezien als steun voor de opvatting dat het ontstaan van de islam verklaard zou kunnen worden uit de sociale conflicten die zich in Mekka afspeelden ten gevolge van de overgang van een bedoeïenensamenleving naar een min of meer kapitalistische stadsmaatschappij. Daartegen kan evenwel worden aangevoerd dat bekommernis om het lot van weduwen en wezen een wel zeer algemeen motief is in

een groot aantal religies, en dat derhalve dit soort verstrekkende conclusies niet uit zo weinig aanwijzingen getrokken mag worden.

De vraag waarom zo veel Arabieren op het Arabisch schiereiland in een zo korte periode bereid zijn geweest zich tot de islam te bekeren, kan heel goed onderwerp van wetenschappelijk onderzoek zijn. Het is mogelijk dat het antwoord gezocht moet worden bij de onvrede die er bij de bewoners van het Arabisch schiereiland bestond over de Ethiopische, Perzische en Griekse penetratie van het schiereiland.

De vraag of Mohammed inderdaad van de God van Abraham de openharingen heeft ontvangen die wij nu kennen als de Koran, onttrekt zich daarentegen aan wetenschappelijke analyse. Moslims geloven dat de Koran Gods Woord is.

MOHAMMED

Mohammed werd, volgens de moslimse overlevering, geboren in Mekka in het jaar van de Olifant, zo genoemd naar de olifant in het leger van de Ethiopische veldheer Abraha die omstreeks 570 een mislukte aanval op Mekka heeft gedaan.

De islamitische traditie vertelt verder dat Mohammed op jeugdige leeftijd wees werd: zijn vader stierf nog voor zijn geboorte en zijn moeder overleed toen hij vijf of zes jaar oud was. Daarna werd hij opgevoed bij familie van zijn vader, in hoofdzaak door een broer van zijn vader, Abū Ṭālib. De Koran refereert misschien aan deze feiten in sūra 93: 6: 'Heeft Hij u niet gevonden als wees en u toevlucht verschaft?'

Het is uiteraard goed mogelijk dat deze gegevens historisch juist zijn, maar er is wel op gewezen dat zij misschien niet berusten op ‘echte’ herinneringen, maar gegroeid zijn uit de exegetische van het boven geciteerde vers uit sūra 93.

Een dergelijke redenering kan ook gelden voor het volgende biografische gegeven: omstreeks 595 huwt Mohammed met Khadiġa, een weduwe die ouder was dan Mohammed zelf. Sūra 93:8 luidt: ‘[Heeft Hij] u [niet] gevonden als hulpbehoevende en u rijk gemaakt?’. Is dit vers een echo van een historische gebeurtenis, het huwelijk met de rijke weduwe Khadiġa, of is het verhaal over dit huwelijk een door dit Koranvers in het leven geroepen legende? Een term als ‘rijk maken’ zou immers ook heel goed kunnen verwijzen naar iets anders dan materiële rijkdom en kunnen doelen op een heel ander geschenk dat God Mohammed gegeven heeft, te weten de Koran, net als in het slotvers van deze sūra (en elders). ‘En de weldaad van uw Heer, spreek daarvan.’

Het lijkt overdreven zich zorgen te maken over zulke kwesties, en voor moslims is het dat eigenlijk ook. Maar voor iemand die zonder religieuze belangstelling wil weten hoe het leven van Mohammed is verlopen, ligt het voor de hand na te gaan wat de Koran daarover meldt. De formuleringen van de Koran zijn echter vaak zo vaag en duister dat zonder de traditionele commentaren en begeleidende verhalen de teksten soms nietszeggend blijven. Als we het niet al wisten uit traditionele moslimse bronnen, zou immers bijna niets erop wijzen dat sūra 93 inderdaad de biografie van Mohammed zelf bespreekt.

Ongeveer honderddertig jaar na het overlijden van Mohammed is er een (uiteraard Arabischtalige) levensbeschrijving verschenen, geredigeerd door een zekere Ibn Ishāq. Hiervan is een verkorte Nederlandse vertaling beschikbaar: Ibn Ishāq, *Het Leven van Mohammed: de vroegste Arabische verhalen over de Profeet* (vertaald en toegelicht door dr. Wim Raven). Het verhaal zoals Ibn Ishāq dat vertelt, is de basis van alle biografieën van Mohammed, zowel de westerse als de islamitische.

De meeste boeken over het leven van Mohammed maken zich wellicht schuldig aan cirkelredeneringen. Gegevens over zijn leven worden geput uit de Koran, maar om de Koran te begrijpen moeten we eerst iets over het leven van Mohammed weten. En wat we daarover weten berust in laatste instantie op de verhalen verzameld door Ibn Ishāq. En Ibn Ishāqs verhalen berusten misschien op hun beurt weer op de tekst van de Koran.

DE EERSTE OPENBARING

De moslimse traditie heeft een gedetailleerd verhaal bewaard over de eerste openbaring die Mohammed van Godswegen heeft ontvangen. Na een periode van vasten en mediteren verscheen de engel Gabriël aan Mohammed; in de woorden die worden toegeschreven aan de profeet zelf.*

Gabriël kwam bij mij terwijl ik sliep. Hij zei: ‘Reciteer!’ [Arabisch: *iqra*]. Ik zei: ‘Ik kan niet lezen’ [Arabisch: *mā ’aqrā’u*]. Vervolgens drukte hij mijn keel zo krachtig toe

* Naar dr. W. Ravens vertaling van Ibn Ishāq’s *Het Leven van Mohammed*, p. 46.

dat ik dacht dat ik dood was. Toen liet hij mij los en zei: ‘Reciteer!’ Ik zei: ‘Ik kan niet lezen’. Toen drukte hij weer zo hard dat ik dacht dat het de dood was. Toen liet hij me los en zei: ‘Reciteer!’ Ik zei: ‘Wat moet ik dan reciteren?’, en dat zei ik alleen om van hem af te komen, want ik was bang dat hij het nog eens zou doen. Hij zei: ‘Reciteer in de naam van Uw Heer,’ en de rest van het begin van sūra 96.

In de Koranvertaling van Kramers wordt ‘Reciteer!’ (*iqra*) weergegeven met ‘Lees op!’, zodat de band tussen de (allebei van de wortel *QR*’ afgeleide) Arabische woorden *iqra*’ en *Qur’ān* (bij Kramers ‘Oplezing’) duidelijk uitkomt.

Weer doet zich het probleem voor dat dit verhaal over de eerste openbaring van Mohammed ontstaan zou kunnen zijn uit exegeze van het begin van sūra 96, en in dat geval komt de informatie die dit verhaal over de beginverzen van sūra 96 verschaft dus uiteindelijk uit de Koran zelf, terwijl we het uiteraard juist willen gebruiken als een van buiten de Koran afkomstige bron die ons kan helpen de Koran te begrijpen.

Dat de profeet Mohammed zich tegen het begin van de openbaring verzet zou hebben, en in eerste instantie verlangd zou hebben dat de hem door God opgelegde taak hem voorbij zou gaan, is overigens een motief dat lezers van de Bijbel niet geheel vreemd zal toeschijnen. Dergelijke aanvankelijke weigeringen worden immers ook van bijvoorbeeld Mozes, Jeremia of Jona overgeleverd.

Het begin van sūra 93 bevat wellicht een aanwijzing dat de onvoorspelbare onregel-

matigheid van het overvallen worden door Openbaringen Mohammed benauwd heeft:

Bij het morgenlicht
en de nacht wanneer hij verstilt:
Niet heeft uw Heer u verlaten
noch u teruggestoten
Het latere is waarlijk beter voor u
dan het eerste.

De ochtend en de nacht, zo redeneren sommige Koranuitleggers, wisselen elkaar regelmatig af. Op dezelfde manier wisselen perioden met en zonder openbaring elkaar regelmatig af. Enige tijd geen openbaring ontvangen te hebben betekent niet dat Mohammed door God in de steek is gelaten. Wat er komen gaat, zowel in deze als in de komende wereld, is beter dan wat er tot nu toe geweest is.

DE EERSTE BEKEERLINGEN

Omstreeks 613, zo wil de moslimse overlevering, begon Mohammed in het openbaar te prediken. Zijn eerste bekeerlingen waren volgens de vrome overlevering: (1): zijn vrouw Khadiġa; (2) een vrijgelaten slaaf Zayd ibn Hāritha; (3) een kind, ‘Alī, de zoon van de Abū Ṭālib bij wie Mohammed was opgegroeid; (4) een aanzienlijke Mekkaan, Abū Bakr (van 632-634 de eerste Khalief).

Deze traditie over de eerste vier bekeerlingen illustreert treffend het dilemma van de wetenschappelijke historisch-kritische studie van de vroege islam. Is het niet wat al te toevallig dat juist de vier verschillende groepen uit de toenmalige Mekkaanse maatschappij (te weten een vrouw, een slaaf, een kind en

een vrije) vertegenwoordigd zijn? Anderzijds is er niets dat erop wijst dat dit viertal niet behoord zou kunnen hebben tot de allereersten die Mohammed als apostel Gods erkend zouden hebben. Sociologisch onderzoek heeft uitgewezen dat, althans in de twintigste eeuw, de eerste bekeerlingen die een godsdienststichter weet te winnen steeds afkomstig zijn uit zijn allernaaste omgeving. Wie immers zijn naaste omgeving al niet weet te overtuigen van zijn goddelijke missie, heeft, zo lijkt het, weinig kans bij buitenstaanders.

LOTGEVALLEN TE MEKKA

In Mekka, na ongeveer 611, roept Mohammed zijn stadgenoten op tot overgave aan Gods wil. Op de Dag van het Laatste Oordeel zal God rekenschap vragen aan een ieder. De daden van de mens zullen dan worden gewogen: wie te licht wordt bevonden, wordt verwezen naar het eeuwig Hellevuur, de anderen zullen de geneugten van het eeuwig Paradijs smaken.

De dag der Beslissing
is een vastbepaalde tijd.

De dag
waarop op de bazuin geblazen wordt
en gij aankomt in scharen.
En de hemel wordt geopend
en van poorten voorzien

Dit fragment uit sūra 78 vervolgt met een beschrijving van de Hel en het Paradijs.

Of de verhalen over de vervolgingen (en erger) van Mohammeds eerste aanhangers in Mekka legendarisch of historisch zijn, is

moelijk uit te maken. Wat er ook aan de hand geweest is, het succes van Mohammeds prediking in Mekka is waarschijnlijk beperkt geweest. Wanneer de Koran vertelt over de vroegere profeten die een boodschap als die van Mohammed brachten, zoals bijvoorbeeld Noach, is het aannemelijk dat deze verhalen tegelijkertijd de ervaringen van Mohammed met zijn Mekkaanse stadgenoten weerspiegelen:

Ik heb mijn volk opgeroepen
des nachts en des daags.
Doch mijn oproep heeft hen slechts
verder weg doen vluchten.
Zij stoppen hun vingers in hun oren
en verhovaardigen zich grotelijks.
Ik heb tot hen gesproken
openlijk
en ook in vertrouwelijkheid.
Zo heb ik gezegd:
Vraagt uw Heer om vergeving
Hij is vergevend.
Hij zal u rijkelijk geven.
Mijn Heer
laat op de aarde van de ongelovigen
geen enkele over.
Mijn Heer
vergeef mij en mijn ouders...

Vooral de laatste woorden van dit fragment uit sūra 71, de sūra van Noach, suggereren dat de Koran hier niet alleen de woorden van Noach weergeeft, maar ook de zorgen van Mohammed, wiens eigen ouders immers geen moslim waren geweest.

Hoewel de Mekkaanse leider Abū Ğahl druk op de clan van Mohammed uitoefende om Mohammed te dwingen zijn prediking

te staken, bleef de clan, waarvan Abū Ṭālib de leider was, Mohammed desalniettemin steunen. Abū Ṭālib zelf is nooit moslim geworden; hij sterft in 619 evenals Mohammeds echtgenote Khadiġa.

In 620 wint Mohammed de eerste bekeerlingen uit Medina, een oase ten noorden van Mekka. In september 622 ‘snijdt Mohammed de banden met Mekka door’: de ‘uitwijking’, de zogeheten *hiġra*, van Mekka naar Medina. Hij vestigt zich met een aantal van zijn volgelingen in Medina/Yathrib, waar hij gaat optreden als *Hakam*, ‘scheidsrechter’, tussen de daar met elkaar in conzict zijnde partijen. Tevens is hij de leider van de moslims.

Het jaar waarin de *hiġra* heeft plaatsgehad geldt als het eerste jaar van de moslimse jaartelling. De *hiġra*-jaartelling wordt vaak aangegeven met de Latijnse afkorting ‘A H’, *Anno Hegirae*, het jaar van de *Hiġra*, naar analogie van de afkorting ‘A D’, *Anno Domini*, het Jaar van [de geboorte van] de Heer [Jezus Christus].

OPTREDEN TE MEDINA

Er zijn in Medina wanneer Mohammed daar aankomt, twee Arabische stammen, Aws en Khazrag, en drie joodse: Banū Qurayza, Banū al-Naġir en Banū Qaynuqā’. Over de joden en de christenen in het antieke pre-islamitische Arabië is nog veel onbekend. Het is goed mogelijk dat de joden in Medina Arabieren waren die zich niet al te lang tevoren tot het jodendom hadden bekeerd. Er zijn in ieder geval berichten over een Arabische koning in Zuid-Arabië, Dhū Nuwās, die deze stap genomen zou hebben.

Zowel de Grieken als de Perzen beheersten in het noorden van het Arabisch schiereiland kleine christelijke, Arabische koninkrijkes die als bufferstaatjes tussen de twee wereldmachten Byzantium en het rijk der Sasaniden in waren gelegen. Van hieruit zou derhalve, tegelijk met de Griekse en Perzische invloed, (kennis over) het Christendom zich over het Arabisch schiereiland verspreid kunnen hebben.

Hoe het ook zij, de islamitische geschiedenis spreekt wanneer het over de vroegste periode van de islam gaat over: [1] de *muhāġirūn*, degenen die de *hiġra* naar Medina gemaakt hebben; [2] de *anṣār*, ‘helpers’, oorspronkelijke bewoners van Medina die Mohammed gunstig gezind waren; en [3] de *munāfiqūn*, ‘huichelaars’, lieden die niet bereid waren zich openlijk tegen Mohammed te keren maar ook niet van zins waren hem actief te steunen.

Vanuit Medina zou Mohammed alleen al in de eerste anderhalf jaar van zijn verblijf zeven militaire expedities tegen Mekkaanse karavanen hebben gehouden. Volgens een overlevering zijn er in totaal 74 expedities (*maghāzī*) vanuit Medina ondernomen.

In maart 624 (Ramaḍān van het jaar 2 A H) vindt de slag bij Badr plaats. Een klein moslims leger verslaat een Mekkaanse meerderheid waarmee het onverwacht geconfronteerd wordt. (Een Mekkaans leger, onder Abū Ğahl, was een door Mohammed bedreigde Mekkaanse karavaan die onder leiding van Abū Sufyān stond en uit Ghaza naar Mekka terugreisde, te hulp gekomen.) Deze overwinning leverde de moslims grote oorlogsbuit en prestigewinst.

Na de overwinning bij Badr verdrijft Mohammed de joodse stam Banū Qaynuqā' uit Medina. Zijn belangrijkste rivaal in de machtsstrijd in Medina, een zekere 'Abdallāh ibn Ubayy, verliest daardoor ongeveer 700 medestanders. In maart 625 nemen de Mekkanen, onder Abū Sufyān, wraak voor de nederlaag bij Badr. In de slag bij Uḥud blijken ze evenwel niet echt in staat te zijn de moslims beslissend te verslaan. Volgens sommige bronnen verliezen de *anṣār* bij Uḥud zeventig man, en de *muhāğirūn* vier. Desalniettemin hadden de moslims nu een theologisch probleem: wanneer de overwinning bij Badr een geschenk van God was geweest, waarom dan nu niet weer een overwinning? Bewees Uḥud dat God nu de Mekkanen beschermde? Dit probleem wordt opgelost in sūra 3:153, 166 en 173: God had het geloof van de moslims slechts willen beproeven.

In augustus 625 verdrijft Mohammed de joodse stam Banū al-Naḏīr uit Medina. In maart 627 doen de Mekkanen weer een poging de moslims te verslaan. Het krachtige leger van de Mekkanen bestond vooral uit cavalerie, die haar kracht evenwel niet effectief kon aanwenden omdat Mohammed waar nodig een gracht (*khandaq*) rond Medina had laten graven, naar de traditie wil op aanraden van een Perzische bekeerling, Salmān. Na een beleg van enkele weken keerden de Mekkanen terug naar Mekka: de cavalerie bleek niet in staat de gracht over te steken en de infanterie van de moslims was superieur.

De in Medina woonachtige joodse stam Banū Qurayza, die neutraal had weten te blijven maar wel met de Mekkanen had onderhandeld over een mogelijke aanval vanuit

Medina op Mohammed, wordt voor deze handelwijze gestraft. De mannen van de stam worden gedood, de vrouwen en kinderen als slaaf verkocht.

Mohammed richt vervolgens zijn aandacht vooral op de verschillende woestijnstammen op het Arabisch schiereiland. Hij weet een steeds groter aantal hiervan voor zich te winnen. Met de Mekkanen sluit hij het verdrag van Al-Ḥudaybiyya (maart 628). Naarmate zich meer stammen bij Mohammed aansluiten, wordt de positie van Mekka zwakker. In januari 630 geeft de stad zich over, in Ramaḏān van het jaar 8 A H. Tegenover zijn vroegere Mekkaanse vijanden stelt Mohammed zich mild en verzoeningsgezind op.

Het jaar 9 A H (april 630 tot april 631) wordt aangeduid als het jaar van de 'delegaties' (*wufūd*). In dat jaar sturen de stammen van het Arabisch schiereiland delegaties naar Mohammed die zich namens hun stammen aan hem onderwerpen. De expansie naar het noorden (Syrië, Palestina, Jeruzalem) begint.

Bij zijn dood, in Medina in juni 632, is Mohammed heerser over het hele Arabisch schiereiland. Hij sterft in de armen van zijn favoriete echtgenote 'Ā'isha, de dochter van Abū Bakr, een van de eerste moslims.

NA DE DOOD VAN MOHAMMED

Na zijn dood wordt Mohammed als leider van de moslimse gemeenschap opgevolgd door Abū Bakr. In zijn functies van profeet en apostel, en overbrenger van de Koran, kon er uiteraard geen sprake zijn van opvolging. Zijn opvolgers nemen de titel 'Khalief' aan. Onder de eerste, 'rechtgeleide'

Khaliefen, Abū Bakr, ‘Umar, ‘Uthmān en ‘Ali (632- 661) vindt de verdere verovering plaats van wat nu het Arabische taalgebied is.

Naar veler opvatting betekent het woord Khalief niets dan ‘opvolger’. Er is echter misschien aanleiding te betogen dat het woord ‘vertegenwoordiger’ (namelijk van God op aarde) betekent. Hoe het ook zij, in het taalgebruik van de latere moslims gaat het woord ‘Khalief’ op den duur ‘soeverein’, ‘vorst’, betekenen.

In de Koran komt het woord ‘Khalief’ twee keer in het enkelvoud voor. In sūra 2:30 zegt God tot de engelen over Adam, de eerste mens: ‘Ik ga instellen op de aarde een stedehouder (khalīfa)’. In sūra 38:26 zegt God tot David: ‘Wij hebben u tot stedehouder op de aarde gemaakt. Wel dus oordeel tussen de mensen’.

Beide passages laten toe het woord ‘Khalief’ ‘niet als ‘opvolger’ maar als ‘vertegenwoordiger [van God op aarde]’ te interpreteren. Het is derhalve goed verdedigbaar dat dit woord ook wanneer het in de vroegste periode van de islam als titel van de heerser wordt gebruikt, opgevat moet worden als ‘vertegenwoordiger van God op aarde’, en niet als ‘opvolger van Mohammed, de apostel Gods’.

Onder de dynastieën van de Omayyaden-khaliefen (in Damascus van 660-750) en de Abbasiden-khaliefen (in Irak vanaf 750 tot 1258, het jaar van de val van Bagdad) vindt de verdere groei en consolidatie van de islam plaats. In het door de moslims veroverde imperium in Egypte, Syrië, Irak, Iran en Noord-Afrika arabiseert de veelal christelijke bevolking na de moslimse veroveringen geleidelijk. Omstreeks de tiende eeuw van onze

jaartelling zijn de sprekers van het Arabisch en die van de oorspronkelijke talen (Koptisch, Syrisch, enzovoort) van deze gebieden gelijk in aantal.

Op de arabisering volgt, eveneens geleidelijk, de islamisering. Vooral nadat de Mongolen, die in 1258 Bagdad hadden veroverd, zich tot de islam hadden bekeerd (ongeveer 1300 A D), en de kruisvaarders definitief waren verslagen, werd het oorspronkelijke inheemse christendom in Egypte en Groot-Syrië meer en meer een marginaal verschijnsel.

DE KORAN ALS HEILIG BOEK

De Koran leert dat Mohammed op dezelfde wijze de Koran heeft ontvangen als de profeten die in de eeuwen vóór Mohammed waren opgetreden van Godswege een Schrift hadden ontvangen. In sūra 7:144 zegt God tot Mozes:

O Mūsā
Ik heb u uitverkoren boven de mensen
door Mijn boodschap te verkondigen
en door Mijn woorden.
Neem dus wat Ik u gegeven heb.

Over Noach, Abraham en Jezus (in de Koran ‘Īsā genoemd) wordt in sūra 57:26 gezegd:

En Wij hebben uitgezonden
Nūḥ en Ibrāhīm
en Wij hebben in hun nageslacht
het profeetschap ingesteld en ook de
Schrift.
Toen deden Wij op hun sporen volgen
Onze boodschappers

en Wij deden volgen 'Īsā
de zoon van Maryam
en Wij gaven hem de Inġil.

In sūra 41:41-43 wordt gesteld dat de inhoud van de Koran niet anders is dan die van de eerdere Heilige Boeken: 'Niet wordt er tot u [Mohammed] iets anders gezegd dan wat reeds gezegd is tot de boodschappers vóór uw tijd.'

Ook wordt de Koran, in de Koran zelf, aangeduid als 'Zijn [Gods] tekenen', bijvoorbeeld in het begin van sūra 62. De verzen van de Koran zijn voor moslims immers, evenals de tekenen in de natuur, een bewijs van Gods wereldbestier. Zoals de vroegere profeten de goddelijkheid van hun missie bewezen met wonderen, zo garanderen de 'tekenen' (*āyāt*) van de Koran dat Mohammed inderdaad door God gezonden is. De betekenis van het Arabische woord *āyāt* is zich onder invloed van deze visie gaan ontwikkelen tot het gewone woord voor 'Koranverzen'.

In sūra 22:52 noemt de Koran de mogelijkheid dat de Satan getracht zou hebben in het openbaringsproces te interfereren. God, zo zegt de Koran hierover, heeft zulke satanische bemoeienissen ongedaan gemaakt.

DE KORAN ALS WETBOEK

Hoewel de Koran allerlei voorschriften ten aanzien van het menselijk gedrag bevat, en regelmatig zelfs de straffen voor bepaalde vergrijpen vaststelt, is de Koran geen wetboek in de algemene zin van dat woord. Vooral in de Korangedeelten die dateren uit de periode dat Mohammed als staatsman in

Medina optrad zijn regelingen en voorschriften te vinden, maar deze hebben alleen kracht van wet wanneer de moslimse wet, de Shari'a, die regelingen ook heeft overgenomen.

De straf voor echtbreuk is een beroemd voorbeeld van een geval waar de regels van de islamitische wet lijken af te wijken van wat de Koran beveelt. Het begin van sūra 24 schrijft als straf voor ontucht (*zinā*) geseling voor: 'De ontuchtige vrouw en de ontuchtige man, geselt een ieder hunner met honderd geselslagen.' Desalniettemin schrijft de islamitische wet als straf voor echtbreuk steniging voor, evenals trouwens de tekst van het Oude Testament (Leviticus 20:10 en Deuteronomium 22:22-27).

Vanuit moslims oogpunt kan dit verklaard worden door te stellen dat de Koran in sūra 24 slechts bedoelt te spreken over ontuchtigen die niet gehuwd zijn en nimmer gehuwd zijn geweest, terwijl de doodstraf voor echtbreuk door middel van steniging niet uit de Korantekst wordt gerechtvaardigd maar uit het voorbeeld van Mohammed en zijn eerste opvolgers, die – zo wordt overgeleverd – ingeval van echtbreuk de echtbrekers veroordeelden tot de dood door steniging.

Hoewel de Koran uiteraard een grote rol speelt, ook in het moslims recht, is het dus niet zo dat de regels van de Koran zonder meer door het moslims recht zijn overgenomen. Vooral overleveringen over hoe de profeet zelf placht te oordelen, kunnen een verklaring zijn voor afwijkingen tussen koranische voorschriften en de wetten van de Shari'a die de islam in theorie voorschrijft. Het is voor buitenstaanders derhalve steeds

geboden de moslimse Korancommentaren en de moslimse handboeken van het moslims recht te raadplegen.

DE VASTSTELLING VAN DE TEKST VAN DE KORAN

De Schotse arabist prof. John Burton heeft er op gewezen dat het merkwaardig is hoe eenstemmig de moslimse traditie is over de rol van Mohammed bij de vaststelling van de tekst van de Koran. De definitieve vaststelling zou niet door Mohammed zelf verricht zijn, maar door de eerste Khaliefen, in eerste instantie Abū Bakr of ‘Umar.

Khalief ‘Uthmān zou een commissie in het leven hebben geroepen die de uiteindelijke Korantekst heeft vastgesteld, en derhalve wordt er gesproken van de ‘Uthmaanse vulgaat’. Deze betrof overigens alleen de consonantentekst: over de details van een aantal vocalen (die in het Arabische schrift met kleine streepjes onder en boven de consonanten worden genoteerd) heeft nog lange tijd verschil van mening bestaan.

Volgens Burton is het echter goed mogelijk dat de laatste redactie van de Koran al door Mohammed zelf is verricht, niet lang voor zijn dood. De bijzonder ingewikkelde redenering die tot die conclusie leidt, is terug te vinden in Burtons boek *The Collection of the Qur’ān* (Cambridge 1977).

De meest gezaghebbende Arabische gedrukte tekst van de Koran is de tekst zoals deze is vastgesteld door een Egyptische Koninklijke Commissie die in 1924 haar werk heeft voltooid. Voordat deze duidelijk en helder gedrukte tekst algemeen beschikbaar was, be-

diende men zich in Europa in het algemeen van een in 1834 in Leipzig gedrukte, door Gustav Flügel uitgegeven versie. De negentiende-eeuwse uitgave van Flügel is evenwel grotendeels door de Egyptische ‘Koninklijke’ uitgave verdrongen.

DE VORM VAN DE KORAN

De Koran is ingedeeld in 114 hoofdstukken of ‘sūra’s’, die elk een naam hebben die bijna altijd is ontleend aan de tekst van de sūra zelf. Moslims citeren een sūra meestal door het noemen van de desbetreffende naam. In het Westen worden de sūra’s vaak met behulp van het nummer geciteerd.

Elke sūra is verdeeld in verzen of *āya*’s. De langste sūra heeft 286 verzen, de kortste 3. De sūra’s zijn in de Koran grofweg naar lengte gerangschikt: de langste komen het eerst, de kortere het laatst. De eerste sūra is daarop een uitzondering: deze telt slechts 7 verzen.

Dit ordeningsprincipe – dat trouwens ook in het Oude Testament wordt gebruikt bij de rangschikking van de profetische boeken van Jesaja tot Maleachi – heeft tot gevolg dat de latere, in Medina geopenbaarde, langere sūra’s voorafgaan aan de kortere, eerder in Mekka geopenbaarde sūra’s.

Van elke sūra meldt de moslimse overlevering of deze in Mekka dan wel in Medina is ‘nedergezonden’. De Mekkaanse sūra’s bevatten vooral profetische waarschuwingen, de Medinensische zijn in het algemeen beschouwender van aard.

In aansluiting op de moslimse traditie heeft Richard Bell geprobeerd in zijn Koran-vertaling (*The Qur’ān Translated with a*

critical Re-arrangement of the Surahs, eerste druk Edinburgh 1937) aan te geven hoe elke sūra is opgebouwd uit korte fragmenten, openbaringseenheden, die niet alleen op grond van de inhoud te begrenzen zijn, maar – vooral – op grond van het aan het eind van ieder vers gebruikte rijm- of assonantiewoord. Wanneer het rijmwoord wisselt, zo valt te veronderstellen, begint een nieuwe openbaringseenheid.

DE STIJL VAN DE KORAN

De moslimse geleerden bestrijden dat de verschillende āya's (verzen) van de Korantekst rijmen. Dit hangt samen met de omstandigheid dat de heidense Mekkanen Mohammed in eerste instantie voor een dichter hielden, zie sūra 52:30, en hem niet als profeet wensden te beschouwen.

Het is inderdaad zo dat de regels voor het rijm zoals die gelden voor de klassieke Arabische poëzie, voor de tekst van de Koran niet opgaan. Het is dan ook beter te spreken van assonantie als we de klankgelijkvormigheid die we in het Arabisch aan het einde van de āya's aantreffen, willen beschrijven.

De āya's die dateren uit de Mekkaanse periode, zijn in het algemeen korter dan die uit de Medinensische periode. Een westerling zou waarschijnlijk zeggen dat de Mekkaanse fragmenten poëtisch zijn en de Medinensische prozaïsch. Ook zou een westerling de Mekkaanse fragmenten waarschijnlijk als 'zuiver religieus' willen karakteriseren, terwijl de latere Medinensische fragmenten daarentegen vaak betogend of juridisch van aard zijn.

DE VERZENTELLING BINNEN DE SŪRA'S

De Koranuitgave van Gustav Flügel uit 1834 volgt een verzentelling die teruggaat op die van de moslimse geleerden uit Basra. Deze telling werd tot voor kort door de meeste westerse oriëntalisten gevolgd. Ook de vertaling en commentaar van Richard Bell volgen deze verzentelling.

De Egyptische Koninklijke Koranuitgave uit 1924 volgt een andere telling, die teruggaat op het werk aan de Korantekst van de moslimse geleerden in Kufa. De Koranvertaling van Kramers geeft de Egyptische telling, maar noemt, steeds tussen haakjes, ook de afwijkende oudere telling.

De vermelding van de dubbele verzentelling is niet overbodig. Oudere boeken gebruiken steeds de telling die in dit boek tussen haakjes staat, maar ook in recente boeken over de islam is die telling nog wel aan te treffen.

DE VERDELING VAN DE TEKST

IN DERTIG DELEN

Het is een goed gebruik in de vastenmaand Ramaḍān de gehele Koran te reciteren. Daartoe wordt de Korantekst in dertig delen van gelijke lengte verdeeld, de dertig zogeheten *agzā'*. In de Egyptische Koranuitgave staat boven aan de rechterpagina steeds aangegeven binnen welk dertigste deel van de Koran de lezer of recitator zich bevindt, en staat boven aan de linkerpagina de naam van de sūra. In deze bewerking van de Koranvertaling van Kramers is ervoor gekozen de *agzā'* niet te vermelden.

NEDERLANDSE KORANVERTALINGEN

De eerste Nederlandse Koranvertaling verscheen in 1641 in Hamburg. Deze vertaling was niet uit het Arabisch gemaakt, maar ging via een reeks tussenvertalingen terug op een Latijnse vertaling die in 1543 in Basel was gedrukt en die in het midden van de twaalfde eeuw door de Engelsman Robert van Ketton was gemaakt.

Ook de vertaling van J.H. Glazemaker (Amsterdam 1658) is tot stand gekomen op grond van tussenvertalingen uit andere talen dan het Arabisch. Hetzelfde geldt voor de Koranvertaling van L.J.A. Tollens (Batavia 1859) en S. Keyzer (Haarlem 1860).

In 1953 heeft de Ahmadiyya-beweging in Den Haag een Nederlandse Koranvertaling uitgegeven. Deze wordt voorafgegaan door een inleiding van 180 bladzijden die een uiteenzetting geven over de leerstellingen van de uit Pakistan afkomstige Ahmadiyya-beweging, en over de verschillen tussen deze beweging en de orthodoxe islam. De Ahmadiyya-vertaling drukt op de rechterkant van de pagina de Arabische tekst van de Koran af, op de linkerkant staat de Ahmadiyya-vertaling. Deze is gemaakt naar de Engelse standaardvertaling die bij de Ahmadiyya-beweging internationaal in gebruik is. Aan de Nederlandse tekst is wel meegewerkt door Nederlanders die Arabisch kennen.

De Koranvertaling van J.H. Kramers, de eerste Nederlandse vertaling die in haar geheel direct uit het Arabisch is gemaakt, verscheen in 1956. Kramers zelf heeft het werk aan deze vertaling niet afgemaakt. Het boek is postuum verschenen: de arabist en

diplomaat dr. R.W. van Duffelen heeft het werk voltooid en van noten voorzien. In 1989 werd, eveneens met de Arabische en de Nederlandse tekst naast elkaar afgedrukt, een nieuwe vertaling uitgegeven van de hand van de Groningse arabist dr. Fred Leemhuis.

HET GEZAG VAN VERTALINGEN

Uiteraard heeft een vertaling niet het gezag van de grondtekst. Zeker bij de Koran, die volgens de moslims Gods letterlijke woorden bevat, telt dat zwaar. Geen enkele vertaling, van welk document dan ook, is ooit meer dan een interpretatie van het origineel. Of de Koran eigenlijk wel vertaald mag worden is onder de moslims het onderwerp van veel discussie geweest. Tegenwoordig zijn de meeste moslims het erover eens dat een Koranvertaling niet meer dan een bijzondere vorm van Koranuitleg is, en Koranuitleg is toegestaan.

In elke vertaling (en in elk commentaar) komen fouten voor. Het spreekt vanzelf dat moslims zich hevig stoten aan foute vertalingen van wat zij als Gods woord beschouwen. Vaak blijkt echter bij de discussies over vertaalfouten dat het in feite slechts gaat om al dan niet subtiele meningsverschillen over de juiste interpretatie van de Korantekst. En over meningsverschillen heeft Mohammed, naar de moslims overleveren, gezegd dat deze binnen zijn gemeente een genadegave Gods zijn, *ikhṭilāf ummatī rahmah*.

Elke verstandige Koranvertaler laat zich allereerst leiden door de moslimse Korancommentaren. Kramers maakte vooral gebruik van het materiaal dat te vinden is

in de gezaghebbende middeleeuwse Koran-commentaar van de islamitische geleerde Al-Bayḏāwī. Hierover werd aan de Leidse universiteit, waar Kramers hoogleraar was, tot voor kort regelmatig college gegeven.

WAAROM IS HET ZO MOEILIK DE KORAN TE VERTALEN?

Het vertalen van een tekst die wordt beschouwd als het letterlijke woord van God brengt de vertaler uiteraard in moeilijkheden. Het soort problemen waarmee men wordt geconfronteerd is goed te illustreren aan de hand van het koranische sleutelbegrip *kufir*. Dit woord betekent in eerste aanleg ‘ondankbaarheid’, en wordt in de Koran vooral gebruikt om de ‘ondankbaarheid’ van de mens jegens God aan te duiden.

Wie jegens God en zijn weldaden ondankbaar is, is een *kāfir*. Het Nederlandse woord ‘kaffer’ is hoogst waarschijnlijk een verbastering van dit Arabische woord *kāfir*. Wie ondankbaar is jegens God en zijn weldaden (waaronder de openbaring van de Koran), is een ongelovige. De Nederlandse Koran-vertalingen gebruiken derhalve voor het woord *kāfir* het goed Nederlandse woord ‘ongelovige’.

In sūra 2:34 bijvoorbeeld leidt dit tot een probleem. In de voorafgaande verzen wordt verteld hoe de engelen bezwaar maken tegen Gods plan de mens te gaan scheppen. In vers 34 buigen de engelen desalniettemin voor de nieuw geschapen mens, behalve één, Satan. In vers 34 wordt nu van Satan gezegd dat hij daardoor *kāfir* werd. De Nederlandse vertalingen geven hier eenstemmig ‘ongelovige’.

Het is evenwel weinig aannemelijk dat Satan direct na de schepping van de mens door God, waarvan hij kennelijk getuige was, plotseling atheïst is geworden. In sūra 2:34 is het wel heel duidelijk dat *kāfir* niet steeds met ‘ongelovige’ vertaald kan worden, maar veeleer iets betekent als ‘tegenstander van Gods plannen met de mens en de schepping’, of ‘lid van de anti-Godpartij’.

Een dergelijk probleem doet zich voor bij sūra 2:85. Hier wordt gesproken over mensen die wel sympathie voor de islam hebben, onder de indruk zijn van de Koran, maar desalniettemin niet van zins zijn zich tot de islam te bekeren. De Koran zegt tot zulke lieden: ‘Geloofst gij dan in een deel van de Schrift, en zijt gij ongelovig in een ander deel?’ Het Arabisch gebruikt hier voor ‘ongelovig zijn’ weer een vorm van het werkwoord *kafara*, ‘ondankbaar zijn’.

Een vertaling als ‘Geloofst ge in een deel van het boek en in een ander gedeelte niet?’ doet geen recht aan het feit dat de Koran ook in het tweede gedeelte van deze uitspraak een werkwoord heeft gebruikt. Maar een vertaling als ‘Houdt gij een deel van het boek voor waar en zijt ge ondankbaar jegens een ander deel?’ is nauwelijks begrijpelijk. Het lijkt haast wel of wie de Koran echt goed wil begrijpen, zelf Arabisch moet gaan leren.

DE UITSPRAAK VAN ARABISCHE WOORDEN

Bij het in Latijnse lettertekens weergeven van Arabische woorden wordt in het algemeen een aantal puntjes onder de letters gezet die dienen om klanken aan te duiden waar het Latijnse alfabet geen tekens voor heeft, maar

die wel sterk lijken op de klank die wordt aangegeven door dezelfde letter zonder puntje. Dit speelt vooral bij de t, de z, de s en de d. Wie geen Arabisch kent heeft weinig aan die puntjes, wie wel Arabisch kent heeft die puntjes eigenlijk niet nodig.

Ook de Koranvertaling van Kramers gebruikt een min of meer traditionele manier van weergeven van Arabische woorden waar bij deze puntjes gebruikt worden. Wie het naadje van de kous wil weten zal zich moeten wenden tot iemand die Arabisch kent, of bijvoorbeeld het boekje van A.F.L. Beeston, *The Arabic Language Today*, moeten raadplegen.

In de transcriptie die is gebruikt, zal voor de gemiddelde lezer het gebruik van de ‘u’ misschien het vreemdst zijn: net als in het Duits en het Latijn moet deze ‘u’ worden uitgesproken als de Nederlandse ‘oe’. Het accent valt meestal op de klinker waar een lengtestreepje boven staat.

GOD OF ALLĀH

Kramers heeft het Arabische woord *Allāh* onvertaald gelaten. Tegenwoordig zouden de meeste vertalers *Allāh* waarschijnlijk gewoon als ‘God’ willen vertalen. Hiervoor zijn verschillende redenen. Ten eerste spreken de christenen in het Arabische taalgebied ook van ‘Allāh’ wanneer zij ‘God’ bedoelen, en zeggen dan ook ‘Allāh de Vader, Allāh de Zoon, en Allāh de Heilige Geest’. Ten tweede, zo blijkt uit de Koran, wordt met Allāh de God van aartsvader Abraham bedoeld, de Enige Schepper van Hemel en Aarde. Het is goed voorstelbaar dat niet-moslims daarom ‘Allāh’ het liefst met ‘God’ willen vertalen.

Anderzijds zijn er groepen moslims die – net als Kramers zelf – het woord ‘Allāh’ het liefst onvertaald willen laten.

In deze bewerking van de vertaling van Kramers is *Allāh* met ‘God’ vertaald.

HET CITEREN VAN DE KORAN

Wanneer moslims een Koranvers aanhalen, zeggen zij in het algemeen ‘God heeft gezegd: ...’ Omdat deze formule een erkenning inhoudt van het goddelijke karakter van de Koran, zullen niet-moslims er wellicht bezwaar tegen hebben deze formule over te nemen. Een niet-moslim die de Koran wil citeren, en dan bijvoorbeeld zou zeggen ‘Mohammed heeft in de Koran gezegd: ...’ kwetst op zijn beurt de moslims diep. Zij geloven immers dat de Koran niet door Mohammed is vervaardigd, maar door God op Mohammed is neergezonden.

Het is goed mogelijk dit dilemma te vermijden door de Koran te citeren – zoals ook in deze inleiding is gebeurd – met de formule ‘De Koran zegt: ...’

BIBLIOGRAFIE: DE KORAN EN MOHAMMED

Er is een in het Nederlands vertaalde inleiding tot de Koran beschikbaar: W. Montgomery Watt, *Inleiding tot de Koran*, vertaald door dr. N.J.G. Kaptein, Utrecht 1986. Een beknopte commentaar op de Koran bestaat er in het Duits.. Rudi Paret, *Der Koran: Kommentar und Konkordanz*, Stuttgart 1981. In het Engels bestaat er een uitgebreide maar soms verouderde commentaar: Richard Bell, *A Commentary on the Qur’ān*, Manchester 1991.

Volgens velen is de beste vertaling van de Koran nog steeds Richard Bell, *The Qur'ān, Translated, with a critical Re-arrangement of the Surahs*, Edinburgh 1937, en herdrukken. Mijn eigen *The Interpretation of the Koran in Modern Egypt*, Leiden 1974, herdruk 1980, geeft een indruk van hoe de moderne Egyptische moslimse Koranuitleggers te werk gaan.

Over het leven van Mohammed is een standaardwerk in twee delen verschenen, ook van de hand van W.M. Watt: *Muhammad at Mecca*, Oxford 1953 en *Muhammad at Medina*, Oxford 1956. Kritiek op deze twee inmiddels enigszins gedateerde boeken is te vinden in Patricia Crone, *Meccan Trade and the Rise of Islam*, Oxford 1987. Dit boek rekent ongenadig af met de mythe van de Mekkaanse handelsrepubliek.

In 1983 verscheen een biografie van Mohammed van de hand van Michael Cook: *Muhammad*, Oxford 1983.

De belangrijkste moslimse vroege bron over het leven van Mohammed is het door dr. Wim Raven vertaalde *Het Leven van Mohammed* van Ibn Ishāq, Amsterdam 1980.

Over leven en werk van J.H. Kramers is het een en ander te vinden in: J.H. Kramers, *Analecta Orientalia*, twee delen, Leiden 1954 en 1956. Deze delen bevatten artikelen van Kramers, het merendeel niet in het Nederlands. De bladzijden 329-335 van deel 2 geven een bibliografie van zijn publicaties.

BIBLIOGRAFIE: DE ISLAM

Het reformatorische *Sola Scriptura* ('Alleen bij de Schrift') principe heeft voor de islam uiteraard weinig betekenis. De islam is meer

dan de Koran, zoals ook het Christendom meer is dan de Bijbel.

Er zijn tal van inleidingen tot de islam: allereerst het zeer uitgebreide *Islam: Norm, Ideaal en Werkelijkheid*, van de hand van een tiental auteurs onder redactie van prof. dr. Jacques Waardenburg, Amsterdam 1984, en herdrukken. Nog uitgebreider is het Duitse *Der Islam in der Gegenwart*, onder redactie van Werner Ende & Udo Steinbach, München 1991, derde druk. Aan dit handboek hebben ook enkele Nederlandse auteurs meegewerkt.

Een korte inleiding is mijn eigen *Inleiding tot de islam*, Muiderberg 1987. Dit boekje richt zich allereerst op de niet-moslimse lezer en probeert verbindingen aan te brengen tussen de islam en wat men zich nog van de Bijbel en het Christendom herinnert.

Wie wil weten hoe de moslims de islam zelf presenteren, moet zich wenden tot de bevoegde moslimse godsdienstleraren die via de moskeeën en het Islam Informatie Centrum in Den Haag bereikbaar zijn. Alle genoemde boeken bevatten zelf ook weer uitgebreide lijsten van verdere literatuur.

HANDLEIDING VOOR DE NIET-MOSLIMSE LEZER

De Koran is bedoeld om voorgedragen te worden. De niet-moslimse lezer die voor het eerst de Koran gaat lezen, doet er verstandig aan om althans in het begin de tekst niet sneller dan op voorleessnelheid door te nemen.

Moslimse kinderen leren de Koran uit het hoofd vanaf het einde, beginnend bij sūra 114. Het voordeel hiervan is dat de sūra's aan het einde kort zijn. Maar het nadeel is dat de

korte sūra's meestal dateren uit het begin van Mohammeds optreden als profeet, en vaak nogal moeilijk zijn.

Misschien kan een niet-moslimse lezer het beste ergens in het midden beginnen, bijvoorbeeld bij sūra 21, en dan naar het einde toe doorlezen, en vervolgens van het midden naar het begin toe.

DE BEWERKING VAN DE VERTALING EN DE NOTEN

In de loop van 1991 hebben drs. Asad Jaber en ikzelf de vertaling van Kramers bewerkt. De grootste verandering is wel dat de verzen nu in vrije regelval zijn afgedrukt, ongeveer zoals dat ook bij moderne vertalingen van de profeten van het Oude Testament pleegt te gebeuren.

Waar de vertaling naar de huidige normen niet meer aanvaardbaar was, hebben wij vrijmoedig ingegrepen. Uiteraard zouden andere bewerkers andere veranderingen hebben aangebracht. We hebben niet geprobeerd ons in te denken wat J.H. Kramers van onze vrijmoedige beslissingen gedacht zou hebben. Ook hebben we van de gelegenheid gebruik gemaakt om kleine weglatingen en vergissingen te herstellen.

We hebben tevens noten toegevoegd. Daarbij is ook wel gebruik gemaakt van de hierboven genoemde commentaren van Paret en Bell, maar toch voornamelijk van de twee gezaghebbende moslimse Korangeleerden Ġalālayn en Bayḍāwī omdat zowel de moslims zelf als Kramers deze commentaren voortdurend gebruiken.

De commentaar van Ġalālayn is in 1465 voltooid door de Egyptische geleerde Ġalāl al-Dīn Al-Suyūṭī (1445-1505). Deze commentaar was oorspronkelijk begonnen door Ġalāl al-Dīn al-Maḥallī (1389-1459), eveneens een Egyptenaar, en is populair in de hele islamitische wereld, omdat hij kort en duidelijk is en lange discussies in enkele woorden weet samen te vatten.

Ook is gebruik gemaakt van de commentaar van Al-Bayḍāwī, de Qāḍī van de stad Shīrāz in Iran. Al-Bayḍāwī's geboortedatum is niet bekend; als sterfjaar wordt een aantal mogelijkheden tussen 1286 en 1316 genoemd. Deze commentaar is uitgebreider dan die van Ġalālayn. Al-Bayḍāwī vat allerlei opvattingen over een passage samen en geeft zodoende een goed beeld van de gevarieerde wijze waarop moslimse geleerden de Korantekst hebben begrepen. Al-Bayḍāwī's commentaar is populair omdat het een encyclopedische samenvatting is van de klassieke moslimse geleerdheid over de Koran. De door Al-Bayḍāwī vastgelegde opvattingen worden door de moslimse geleerden algemeen als niet onjuist aanvaard.

Steeds weer bleek ons dat ook Kramers bij het vervaardigen van zijn vertaling Ġalālayn en Bayḍāwī had gebruikt. Vaak geven de aan hen ontleende noten dan ook de overwegingen weer die Kramers had om tot een bepaalde vertaling te komen.

Er zijn talloze parallellen tussen de Koran en de Bijbel. Waar die parallellen de niet-moslimse lezer kunnen helpen de Koran te begrijpen, of minder vreemd te vinden, hebben we daarop in de voetnoten gewezen. Er zijn veel meer parallellen dan wij hebben

aangegeven, vooral tussen de Koran en de profeten van het Oude Testament.

Overeenkomsten met Mishna en Talmud of met de christelijke Apocriefen hebben we in het algemeen niet opgenomen. De gemiddelde niet-moslimse lezer zal immers al gauw een Bijbel naast onze Koranbewerking willen en kunnen leggen, maar Talmud, Mishna of Apocrypha heeft niet iedereen in huis. Ook zou onze kennis te kort schieten om op dit terrein op een verantwoorde manier de overeenkomsten met de Koran in voetnoten aan te geven.

Met de noten richten we ons niet tot moslimse lezers, maar tot niet-moslims. Veel van onze noten, zo hopen we, zijn voor moslims overbodig.

Er zijn in de islamitische wereld tal van geleerden die hun gehele leven aan niets anders dan de Koran en de Koranwetenschappen wijden. Zulke geleerden zullen kritiek hebben op elke bewerking. Wij hebben, met een bepaalde doelgroep voor ogen, ons best gedaan de Korantekst begrijpelijk te maken en in een historisch perspectief te plaatsen.

DR. J.J.G. JANSEN

augustus 1992